Eduskunnan valtiovarainvaliokunnan sivistys- ja tiedejaostolle

Asia: HE 146/2021 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2022
https://www.eduskunta.fi/valtiopaivaasiakirjat/HE+146/2021

Teema: Korkeakouluopetus ja tutkimus (29.40); Koulutuksen, tutkimuksen ja innovaatiotoiminnan rahoituksen tilanne ja kehitysnäkymät, ml. EU:n elpymisrahaston varojen hyödyntäminen. Sekä lisäksi aloituspaikkojen riittävyys.

Pyydettynä lausuntona esitän kunnioittavasti seuraavan.

Osaavat ihmiset ovat tutkimuksen, koulutuksen ja innovaatiotoiminnan kehittämisessä keskeisin tekijä. Ilman osaavia ihmisiä mikään TKI-järjestelmä ei tuota toivottua tulosta

Suomen houkuttelevuus esimerkiksi TKI-intensiivisten yritysten näkökulmasta riippuu keskeisesti siitä, miten osaavaa työvoimaa Suomessa on tarjolla. Jos riittävän laadukasta työvoimaa ei ole, niin yritykset sijoittavat toimintansa muualle. Toisaalta osaavat ihmiset tulevat sinne, missä on muita osaavia ihmisiä.

Laatu ja vaikuttavuus ovat keskeisiä TKI-toiminnassa, ja rahoitusratkaisuissa pitää korostaa niitä. Laadukas tutkimus ja siihen perustuva opetus kouluttavat osaavia ihmisiä, jotka pystyvät luomaan uutta tietoa ja soveltamaan maailmalla tehtyä tutkimusta esimerkiksi vaikuttavassa innovaatiotoiminnassa.

Laadun korostaminen ei tarkoita keskittämistä. Esimerkiksi yliopiston koko ei ole ratkaiseva, mutta tietyn tutkimusteeman ympärillä tulee olla riittävän laadukasta toimintaa, jotta uusien osaavien ihmisten koulutus ja rekrytointi onnistuu. Laadukasta ja vaikuttavaa tutkimus- ja innovaatiotoimintaa tehdään enenevässä määrin osaamiskeskittymissä ja innovaatioekosysteemeissä, joissa korkeakoulut, tutkimuslaitokset ja eri kokoiset yritykset tekevät yhteistyötä monimuotoisissa kokoonpanoissa. Osaamiskeskittymät ja ekosysteemit voivat sijaita maantieteellisesti yhdessä tai useassa kohteessa. Keskittymien ja ekosysteemien koko ei ratkaise.

Tutkimus ja innovaatiotoiminta sekä koulutus kytkeytyvät toisiinsa monin tavoin. Tutkimus ja innovaatiotoiminta ovat TKI-toiminnan kaksi puolta, ja laadukas tutkimus on koulutuksen ja innovaatiotoiminnan perusta. Laadukkaan tutkimuksen tekeminen antaa ihmisille monipuolisen valmiuden tarttua uusiin mahdollisuuksiin ja hyödyntää muualla tehtyä tutkimusta. Innovaatiotoiminta luo menestyviä yrityksiä, uudistaa elinkeinoelämää ja antaa mahdollisuuden kestävään kasvuun. TKI-politiikka kytkeytyy vahvasti korkeakoulupolitiikkaan: korkeakoulupolitiikassa tulee korostaa laatua myös TKI-toiminnan takia.

SUOMEN AKATEMIA

Laadukas ja monipuolinen perus- ja soveltava tutkimus ja innovaatiotoiminta tukevat toisiaan monin tavoin: vuorovaikutus ei ole lineaarista perustutkimuksesta soveltavaan ja siitä innovaatiotoimintaan, vaan paljon monimuotoisempaa.

Pitkäjänteisyys ja ennustettavuus ovat TKI-toiminnan kehittämisessä hyvin tärkeitä, sekä tutkimuksen että innovaatiotoiminnan näkökulmasta. Määräaikaiset rahoituserät (esim. RRF-rahoitus) ovat tervetulleita, mutta ne eivät korvaa pitkäjänteiseen tutkimukseen kohdistuvaa rahoitusta.

Vertaisarviointiin perustuva kilpailtu rahoitus on keskeinen tekijä tutkimuksen laadun ja vaikuttavuuden kannalta ja osaavien ihmisten koulutuksen pohjana. Suomen Akatemian rahoituksella työskentelevien tutkijoiden julkaisut saavat tieteellisessä kirjallisuudessa selvästi enemmän huomiota osakseen kuin muut Suomessa tehdyt julkaisut.

Tutkimuksen rahoitus vuoden 2022 talousarviossa

Tutkimuksen, koulutuksen ja innovaatiotoiminnan julkisen rahoituksen merkittävimmät rahoituserät vuoden 2022 talousarviossa ovat yliopistojen suora valtionrahoitus eli perusrahoitus (noin 1,9 miljardia euroa) ja ammattikorkeakoulujen valtionrahoitus (920 miljoonaa euroa).

Yliopistoissa tehtävästä tutkimuksesta noin puolet rahoitetaan yliopistojen perusrahoituksesta, jonka kukin yliopisto saa yhtenä kokonaisuutena. Yliopistojen perusrahoituksen osuus kaikesta tutkimuksen rahoituksesta on säilynyt käytännössä vakiona viimeksi kuluneet vuodet. Yliopistojen täydentävän rahoituksen tärkeimmät lähteet ovat Suomen Akatemia (noin 25 % yliopistojen kaikesta tutkimusrahoituksesta), Business Finland ja EU.

Suomen Akatemian myöntövaltuuteen kohdistuvat leikkaukset vuodelle 2022 peruttiin syyskuun budjettiriihessä. Tästä päätöksestä on syytä olla tyytyväinen.

Suomen Akatemian myöntövaltuus, 390 miljoonaa euroa, on talousarvioehdotuksessa näin ollen lähes samalla tasolla kuin kuluvana vuonna 2021 (406 miljoonaa euroa). Akatemian yhteydessä toimivan strategisen tutkimuksen neuvoston valtuus 55,6 miljoonaa euroa säilyy myös vuoden 2021 tasolla. Totean samalla, että Suomen Akatemian toimintamenomäärärahojen taso on liian matala.

SUOMEN AKATEMIA

Tulevien vuosien näkymät

Suomen Akatemian myöntövaltuuksien kehitys on kuvattu alla olevassa taulukossa.

Suomen Akatemian myöntämisvaltuudet toteutuneiden talousarvioiden (2016–2021), syyskuun 2021 budjettiriihen päätösten (2022) ja opetus- ja kulttuuriministeriön laskelman 9/2022 (2023–2024) mukaan, miljoonaa euroa.

	TA	TA	TA	TA	TA	TA	TAE	Laskelma	Laskelma
	2016	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**	**2024**
Suomen Akatemia valtuus									
Varsinainen valtuus	338[i]	348	343	368	347	361[ii]	350	276	256
Kertaluonteiset lisäykset					91	45	40,5		
Strategisen tutkimuksen neuvoston valtuus	56	56	56	56	56	56	56	31	31
Valtuudet yhteensä	**394**	**404**	**399**	**424**	**494**	**462**	**446,5**	**307**	**287**

[i] sisältäen 30 milj. rahoituksen korkeakoulujen ja elinkeinoelämän yhteistyön vahvistamiseksi innovaatioiden kaupallistamisen edistämiseksi
[ii] sisältäen 10 milj. rahoituksen ilmastonmuutoksen tutkimukseen

Vuosien 2023 ja 2024 valtuudet ovat siis erittäin merkittävästi pienempiä kuin viime vuosien myöntövaltuudet. Kuluvaan vuoteen 2021 verrattuna ero on 155 miljoonaa euroa vuonna 2023 ja 175 miljoonaa euroa vuonna 2024.

Korona-aikaa edeltävään vuoteen 2019 verrattuna ero on 131 miljoonaa euroa vuonna 2023 ja 151 miljoonaa euroa vuonna 2024.

Suomen Akatemian myöntövaltuuden muutokset kohdistuvat lähinnä yliopistoihin ja tutkimuslaitoksiin. Esimerkiksi 131 miljoonan leikkaus tarkoittaisi laskennallisesti noin 115 miljoonan leikkausta yliopistojen rahoitukseen ja noin 16 miljoonan euron leikkausta tutkimuslaitosten rahoitukseen.

Nämä summat ovat erittäin suuria. Kertaluokasta saa käsityksen muistamalla, että Jyväskylän yliopiston koko tutkimustoiminnan volyymi on noin 100 miljoonaa euroa ja että yliopistoissa tehdään lääke- ja terveystieteiden tutkimusta vuosittain yhteensä noin 230 miljoonalla eurolla.

SUOMEN AKATEMIA

Tällaisilla leikkauksilla olisi siis hyvin merkittävä vaikutus: kyseessä olisi noin 8 % leikkaus yliopistoissa tehtävän tutkimuksen rahoitukseen. On lisäksi muistettava, että leikkaus kohdistuisi laadukkaimpaan Suomessa tehtävään tutkimukseen.

Jo vuoden 2021 aikana on havaittu, miten leikkausten uhka vaikuttaa haitallisesti Suomen houkuttelevuuteen tutkijoiden ja yritysten näkökulmasta. Tutkimuksesta leikkaaminen leikkaa väistämättä myös yliopistojen tutkimukseen perustuvasta opetuksesta ja koulutuksesta.

Esillä olevat leikkaukset perustuvat hallituksen kehysriihipäätökseen keväältä 2022, jossa päätettiin 35 miljoonan euron leikkauksesta. Tästä 25 miljoonaa kohdistui strategisen tutkimuksen neuvoston myöntövaltuuteen ja 10 miljoonaa Suomen Akatemian myöntövaltuuteen.

Kevään kehysriihen yhteydessä Akatemian (ja strategisen tutkimuksen neuvoston) myöntövaltuus kytkettiin rahapelituottojen alenemiseen ja alenemisen kompensaation loppumiseen. Ministeriöiden laskelmassa tämä kytkentä johtaa mittaviin leikkauksiin Akatemian valtuudessa. Aiemmin Akatemian valtuutta ei ole tällä tavalla yhdistetty rahapelituottoihin: rahapelituottojen lisääntyminen ei ole lisännyt Akatemian valtuutta, mutta nyt rahapelituottojen väheneminen vähentää Akatemian valtuutta. Todettakoon, että vuonna 2020 Akatemia käytti rahapelituottoja (momentti 29.40.53) noin 26,5 miljoonaa euroa.

Olisikin erittäin toivottavaa, että nämä leikkaukset peruttaisiin mahdollisimman nopeasti.

Lopuksi

Suomi tarvitsee laadukasta tutkimusta, joka luo yhteiskunnan tarvitsemaa laveata osaamispohjaa. Tutkimuksen rahoituksessa tulee korostaa laatua ja tulee pitää huolta siitä, että riittävästi kilpailullista rahoitusta on käytettävissä myös aiheeltaan sitomattomaan tutkimukseen.

Helsingissä 12.10.2021

Heikki Mannila
pääjohtaja
Suomen Akatemia